

УДК 343.131
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.22>

О. М. Дуфенюк
orcid.org/0000-0001-6529-4036
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ

ПОЛЯРНІСТЬ ТА КОНВЕРГЕНЦІЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ТА СУБ'ЄКТИВНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Постановка проблеми. Кримінальне провадження відбувається не тільки в ритуально-формальному вимірі в кабінеті органу досудового розслідування, прокурора чи в залі судових засідань. Воно також відбувається в інтелектуальному вимірі, у головах людей. Версія, оцінка доказів, підозра, інтенція обвинувачення чи виправдання виникає на особистісному рівні слідчих, детективів, прокурорів, присяжних, суддів як результат боротьби ідей, припущень, фактів, переконань, правових норм, правових позицій, досвіду, знань і т.д. І попри те, що чимало процесуалістів підтверджують важливість об'єктивності у кримінальному провадженні, мають рацію й ті, хто констатують, що досягнути абсолютної об'єктивності неможливо. Це усвідомлення стало причиною зникнення з КПК ригористичної вимоги проведення об'єктивного розслідування та судового розгляду поряд з такими характеристиками як повнота, швидкість, всебічність та неупередженість. Разом з тим, не можна не помітити, що дотримання визначених законом, вимог генерує потенційну можливість, якщо не досягнення, то хоча б максимального наближення до об'єктивності у процесуальній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика балансу об'єктивності та суб'єктивності у кримінальному провадженні не ставала предметом окремого дослідження, а радше вліталася у розмисли вчених щодо дотичних до обох компонентів дихотомії питань. Йдеться, передусім, про встановлення істини у кримінальному провадженні (І. Басиста [1], В. Нор [2], Н. Рогатинська [3] та ін.); про формування внутрішнього переконання (Н. Ахтирська та Т. Юденко [4], Л. Бордюгов [5], В. Вапнярчук [6], Н. Дроздович [7], І. Літвінова [8], В. Марчак [9], С. Смоков [10], С. Хогта [11], О. Черновський та І. Скуляк [12], К. Щур [13] та ін.); про реалізацію дискреційних повноважень, застосування розсуду у кримінальному провадженні (А. Мірошніченко [14], О. Торбас [15], А. Шевченко [16] та ін.).

Метою статті є виклад міркувань щодо парадоксу полярності та, водночас, конвергенції

об'єктивності та суб'єктивності у контексті кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. У науці об'єктивне вважається таким знанням про реальність, яке не залежить від людського сприйняття і залишиться таким незалежно від того, чи має якийсь уявлення людина про об'єкт, чи ні. Суб'єктивність є властивістю не всієї природи, а тільки мислячої людини і полягає в суб'єктивному віддзеркаленні об'єктивного, що породжує у свідомості певні образи реальності [17, с. 55].

І. Чурікова вважає об'єктивність імперативною вимогою процесуальної діяльності слідчого. На думку дослідниці, «об'єктивність процесуальної діяльності слідчого» полягає у неупередженому дослідженні всіх обставин справи, що провадиться не зацікавленою в її результатах, процесуально самостійною та незалежною особою (слідчим) [18, с. 12]. В. Гмирко розглядає об'єктивізм як технологічну засаду доказування у кримінальному провадженні. Вчений в оригінальному стилі описує кореляцію суб'єктивізму та об'єктивізму, резюмуючи, що діяльність доказування має бути організована таким чином, щоби реалізація засади об'єктивізму «на людському матеріалі» забезпечувалася створенням системи процесуальних гарантій, які б до певної міри «стримували» іманентну обвинувальну спрямованість функціонерів кримінального судочинства [19, с. 105].

Об'єктивність покликана забезпечити відповідність здобутого знання фактичним обставинам справи, тобто досягнення об'єктивної істини [20, с. 193; 21, с. 88]. Однак на противагу тим вченим, які безапеляційно визнають її ексклюзивну цінність (І. Басиста [1, с. 421], В. Нор [2, с. 3], Н. Рогатинська [3, с. 270], С. Шульгін [22, с. 83] та ін.), в останні десятиліття дедалі частіше ширяться альтернативні погляди.

Ю. Мірошніченко, досліджуючи критерії істини в кримінальному судочинстві, визнає, що основою пізнання в кримінальному процесі сьогодні залишається вчення про об'єктивну істину, а інші мірила істинності знання не такі

надійні через певну частку притаманного їм суб'єктивізму, вони, на думку вченого, все ж залишаються важливими засобами перевірки достовірності суджень [23, с. 207, 209]. Схожі міркування висловлює М. Козюбра, застерігаючи, що до «об'єктивної істини» треба ставитися обережно, пам'ятаючи про важливе значення «суб'єктивації» об'єкта дослідження, що є визначальною особливістю наукового, у тому числі й судового пізнання, в якому роль людського чинника є вирішальною. На цій підставі правники західної доктрини дотримуються думки, що в судовому процесі більшу вагу мають закони мистецтва, аніж науки [24, с. 6].

Ю. Стеценко демонструє більш радикальний концептуальний підхід, критикуючи практику вживання концепту «об'єктивність», не кажучи про сприйняття його як засади процесуальної діяльності через надто абстрактний зміст. На цьому висновку вибудовується скептичний погляд і щодо теоретичного обґрунтування принципу об'єктивної істини [25, с. 119–120]. У цьому контексті доречно згадати й міркування А. Мірошниченка, який стверджує, у деяких типах процедур суддя просто повинен визначитися, чиї докази виглядають більш переконливими, тож висновок про факти часом більше залежить від того, як поведуть себе сторони у процесі, а не від того, що трапилося насправді. Вчений додає: «Під кутом зору оцінки доказів, баланс дуже нечасто виглядає як «100 до 0»; він може бути «51 до 49» або навіть «50,01 до 49,99». Але навіть у складних та сумнівних ситуаціях суддя повинен зробити вибір» [14, с. 6].

Більш розлогу аргументацію проти об'єктивної істини подає А. Павлишин. По-перше, імперативна вимога повного, всебічного і об'єктивного дослідження обставин ще не означає факту пізнання істини. По-друге, законодавець в окремих випадках сам встановлює перепони для її досягнення (наприклад, надаючи «свідоцький імунітет»), або свідомо визнає, що інколи у провадженнях істина не встановлюється (наприклад, передбачаючи можливість перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами) або взагалі не вимагає встановлення об'єктивної істини, виходячи із міркувань доцільності (наприклад, при закритті кримінального провадження у зв'язку з закінченням строків давності (п. 5 ч. 1 ст. 7-1 КПК України) або при розгляді кримінальної справи судом за спрощеною процедурою судового розгляду (ч. 3 ст. 299 КПК України)). Останнім аргументом проти об'єктивної істини у кримінальному процесі А. Павлишин називає неможливість її встановлення взагалі [26, с. 7–10].

Недосяжність об'єктивної істини була констатована закордонними юристам: «в силу обмеже-

ності засобів людського пізнання ніхто не може отримати абсолютно достовірне знання про існування злочину; той, хто збагнув межі людського пізнання, ніколи не припускати, що він може бути без сумніву переконаний в абсолютній відсутності будь-якої помилки»; «об'єктивна істина є лише «мислимою»... суддя «закритий для відкриття абсолютної істини»»; «на момент завершення кримінального провадження неможливо досягнути ідентичну копію реальної дійсності..., а лише її «тінь» (репродукцію)» [27, с. 167, 169].

Наведені змістовні положення не дають вичерпні уявлення про глибину дискусії, але підтверджують складність зв'язку об'єктивності та суб'єктивності. Наше переконання полягає в тому, що абстрактність чи обмеженість у нашому доступі не можуть бути підставою для касування факту існування явища. Такий хибний підхід схожий на заперечення існування гравітаційного поля тільки тому, що ми його не бачимо. Проте воно існує об'єктивно, незалежно від факту сприйняття чи несприйняття суб'єктом, існувало задовго до його відкриття в науці. Ми можемо фрагментарно аналізувати певні закономірності, з ним пов'язані. Аналогічно об'єктивна істина існує, але не існує методологічного інструментарію для її пізнання у повному, абсолютному обсязі і з нульовим рівнем впливу суб'єктивізму. Проте факт обмежених можливостей встановлення істини не має бути завадою для впровадження механізмів, які в максимально можливий спосіб знижують суб'єктивізм і наближають нас до об'єктивного результату. На прикладі суддівського пізнання Н. Гураленко влучно пояснює: «результат суддівського пізнання постає не таким, що «знає» істину, а таким, що шукає її, що наближається до неї... Лише за умови пошуку істини, прагнучи до її встановлення, судовий процес набуває своєї природної суті і відрізняється від формального вирішення справи, тоді як судова пізнавальна спрямованість поза істиною призводить до зневіри, нігілізму та рівнозначна відмові від правосуддя» [28, с. 19].

Уразливість концепту об'єктивності у кримінальному провадженні вбачається в наступному: (1) ми дійсно обмежені у можливості реконструкції ретроспективних подій, що означає, завжди існуватимуть певні прогалини в картині, яку відтворює сторона обвинувачення у залі суду; (2) ми не можемо змусити людину дивитися на об'єкт дослідження з «нелюдської» позиції, повністю звільнитися від того, що робить її людиною; (3) об'єктивне знання ще не означає автоматичне правильне застосування права на цій основі, оскільки має значення процедура отримання такого знання, адже навіть якщо внутрішнє переконання «кричатиме», що обвинувачений

винний, порушення належної правової процедури не дозволить сумлінному судді визнати допустимими докази і доведеться провадження закрити, що нерідко трапляється; (4) угоди про примирення та угоди про визнання винуватості не стільки ґрунтуються на об'єктивності встановлених фактів, скільки на згоді сторін-опонентів.

Отже, онтологічна полярність об'єктивності та суб'єктивності очевидна, але разом з тим ці два компоненти конвергують у таких напрямках процесуальної діяльності:

(1) *когнітивна діяльність* (під час пізнання обставин події, ретроспективної реконструкції кримінального правопорушення, збирання та дослідження доказів з очікуваною відсутністю фільтрів і упереджень, стереотипів і т.д.);

(2) *інтерпретаційна діяльність* (під час тлумачення норм матеріального і процесуального права у конкретному правовипадку);

(3) *оцінно-мотиваційна діяльність* (під час оцінки доказів, застосування оцінних понять, формування внутрішнього переконання, що є рушійною силою для побудови аргументаційної бази процесуальних рішень);

(4) *комунікаційна діяльність* (під час вербального та невербального спілкування з учасниками кримінального провадження, що може транслювати як об'єктивність, так і суб'єктивну упередженість; комунікація зі ЗМІ, поширення інформації в соціальних мережах щодо окремих питань досудового розслідування чи судового провадження);

(5) *рефлексивна діяльність* (під час реалізації компетентності, яка полягає у здатності суб'єкта процесуальної діяльності здійснювати самоаналіз, самоперевірку мислення, самокритику власних висновків, оцінок та аргументів).

Проблематика суб'єктивності у кримінальному провадженні тісно пов'язана з питанням внутрішнього переконання. У науковій доктрині численними є підходи до визначення цього концепту та інтерпретації гносеологічних, логічних, психологічних, морально-етичних, юридичних та інших його компонентів. Підкреслюється бінарна (суб'єктивно-об'єктивна) сутність внутрішнього переконання, щоправда з різними акцентами.

Так, В. Марчак стверджує, що внутрішнє переконання судді не піддається контролю, є суб'єктивною частиною діяльності, але виражається в об'єктивно ухвалених рішеннях [9, с. 87]. Ю. Меліхова трактує внутрішнє переконання судді як результат взаємозв'язку суб'єктивних та об'єктивних елементів, оскільки воно власне і є «суб'єктивним висновком про об'єктивно наявні факти» [29, с. 146]. О. Черновський, І. Скуляк, С. Хопта вбачають суб'єктивну природу внутрішнього переконання в індивідуально-

сті підсумку пізнавальної діяльності, рефлексії стану свідомості, творчо-інтелектуальній діяльності та ідеальному образі, натомість об'єктивна природа зумовлена об'єктивним змістом переконання та незалежності результату пізнання від волі та бажання судді [11, с. 399–400; 12, с. 120].

Л. Герасименко, обговорюючи внутрішнє переконання слідчого, називає його об'єктивним, оскільки воно формується у процесі і на підставі повного, всебічного й об'єктивного розгляду всіх обставин справи в їх сукупності і взаємозв'язку [30, с. 76]. Схоже трактування пропонує В. Вапнярчук [6, с. 80, 81]. Визнаючи саме знання базисом об'єктивної сторони внутрішнього переконання, вчений наголошує, що, маючи таке знання, суб'єкт доказування повинен з ними рахуватися, не може ігнорувати їх чи змінити за власним бажанням, а тому процес формування переконання і його зміст набувають об'єктивного характеру [31, с. 108].

Д. Щербанюк позиціонує внутрішнє переконання експерта у суб'єктивній площині, але вказує на його служіння меті досягнення об'єктивної істини в кримінальному судочинстві і, продовжуючи розвиток раніше сформованого доктринального підходу (О. Черновський, І. Скуляк, С. Хопта), підтримує ідею, що об'єктивність внутрішнього переконання впливає із об'єктивності його змісту та незалежності результату пізнання від бажання та волі суб'єкта [32, с. 296].

На суб'єктивно-об'єктивний зміст внутрішнього переконання експерта вказує Л. Бордюгов, пояснюючи, суб'єктивізм проявляється у вільній оцінці експертом у межах його компетенції результатів дослідження, а об'єктивна сторона внутрішнього переконання визначається тим, що в процесі дослідження експерт використовує теоретичні знання, методи й методики, апробовані й впроваджені в експертну практику. Апелюючи до позиції В. Шепітька, Л. Бордюгов використовує формулу: «експерт переломлює наявні об'єктивні дані через призму суб'єктивних уявлень та моральних засад» [5, с. 15–16]. Утім О. Моїсєєв справедливо наголошує, що в судово-експертній діяльності жодний результат не слід вважати обґрунтованим повною мірою, об'єктивно абсолютна точність у дослідженнях є недосяжною, а тому спостерігається тенденція відмови від категоричних висновків в ідентифікаційних дослідженнях (почеркознавстві, документознавстві). Крім того, на позицію експерта може впливати інформація про обставини події [33, с. 110].

Такий висновок повністю узгоджується з результатами експерименту польських колег, які вирішили дослідити ступінь впливу контекстуальної інформації на висновок експерта. Умови експерименту були наступні: *на першому етапі* було взято по вісім висновків дак-

тилоскопічних експертиз експертів, 4 з яких встановлювали тотожність, а 4 – виключали тотожність об’єктів; *на другому етапі* було змінено контекстуальну інформацію (хто, коли, за яких обставин і що вилучив) і надано кожному експерту його ж комплект (тобто той, по якому він вже раніше давав висновок) матеріалів для дактилоскопічного дослідження; *на третьому етапі* відбувся аналіз отриманих результатів. Виявилось, що тільки двоє із шести експертів, незалежно від контекстуальної інформації дали висновки, аналогічні до попередніх. Усі інші хоча б раз змінили свої висновки, а один з експертів аж тричі (!) змінив своє рішення. До слова, всі експерти мали стаж понад 5 років експертної діяльності. Це означає, що існує достатньо висока потенційна загроза хибних висновків експертів з причин суб’єктивної природи експертної діяльності [34; 35; 36, с. 206–207].

Показовими у контексті обговорення проблематики суб’єктивізму у процесуальній діяльності є також результати дослідження О. Черновського, в ході якого суддям було запропоновано ухвалити рішення у ситуації, де було встановлено факт контрабанди культурних цінностей (ч. 1 ст. 201 КК України), а ключовий фігурант провадження, громадянин Короленко, у пер-

шому варіанті не мав попередньої судимості, а в другому – був судимий за злочини проти власності та контрабанду [37, с. 96]. Емпіричні дані підтвердили гіпотезу, що навіть у нетяжких злочинах ненасильницького спрямування судимість обвинуваченого впливає на судів, що виявляється у більшій схильності засудити особу, яка була раніше засуджена. З огляду на такі результати, О. Черновський пропонує революційну зміну: обмежити доступ судді та присяжних до інформації про судимість обвинуваченого до ухвалення рішення в нарадчій кімнаті щодо винуватості особи, а надавати таку інформацію і враховувати її тільки під час призначення покарання [37, с. 98]. В іншому подібному експерименті О. Черновський встановив аналогічний вплив на внутрішнє переконання судді так званого «якірного ефекту» [38]. У підсумку було встановлено прямий зв’язок: якщо є менша сума заявлених вимог, то менша сума відшкодування була визначена суддею, і навпаки у ситуації з більшою сумою вимог, ставка відшкодування підвищувалася. Виняток становили респонденти з числа суддів апеляційної інстанції, які продемонстрували «зворотній ефект», «реверс якоря», що, на думку дослідника, є наслідком наявності більшого досвіду [38, с. 79].

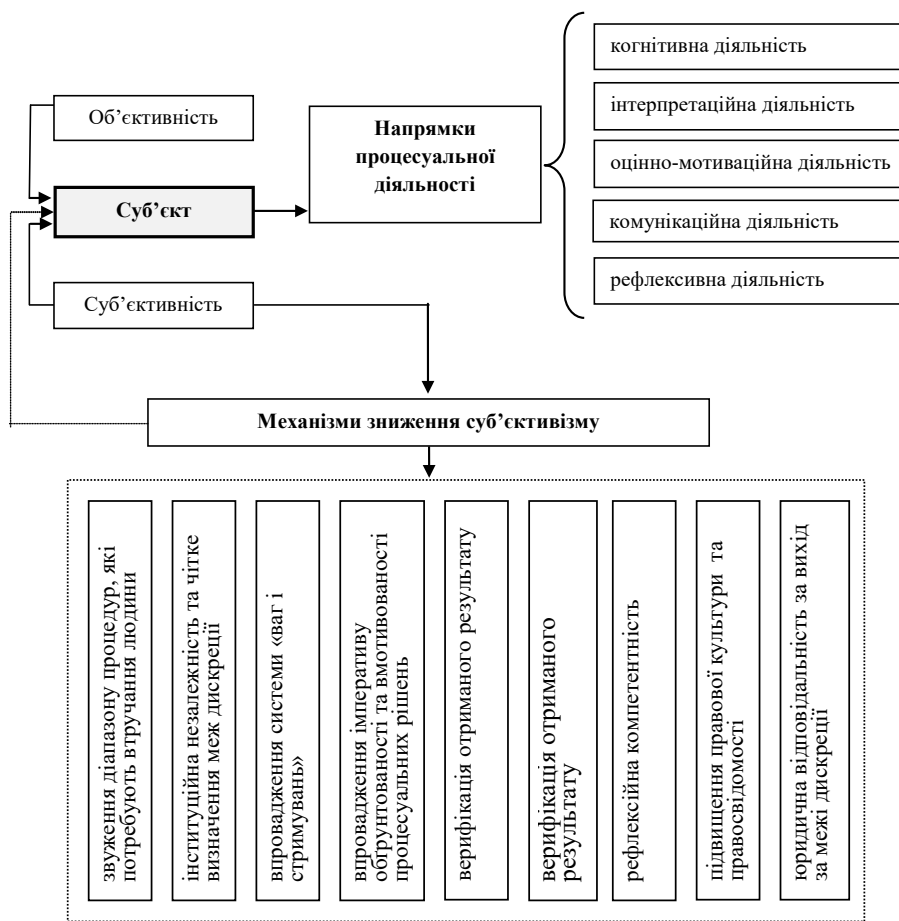

Рис. 1. Механізми зниження суб’єктивізму у кримінальному провадженні, розроблено авторкою

Отже, друге дослідження підтвердило, що існують не тільки зовнішні, але й внутрішні механізми, які здатні забезпечити ухвалення справедливого рішення незалежно від контекстуальної інформації. Щоправда досягнення такої майстерності потребує досвіду та спеціальної *рефлексійної компетентності, яка вбачається у здатності до застосування інтелектуальних і вольових ресурсів для критичного мислення, самоаналізу власних дій та рішень, моделювання різних варіантів розвитку подій з метою всебічного та неупередженого вивчення обставин кримінального правопорушення, оцінки доказів, формування внутрішнього переконання та прийняття на цій основі справедливих процесуальних рішень.*

Залишаючи подальший теоретичний дискурс для наступних досліджень, вважаємо доречним і важливим з праксеологічної точки зору визначити механізми, які спрямовані на мінімізацію суб'єктивізму у правозастосовній діяльності (рис. 1). І хоча, безперечно, можна полемізувати щодо повноти переліку і ефективності виокремлених механізмів, важливим є те, що вони мають додати впевненості суспільству в тому, що простір для маневрів суб'єктивізму у кримінальному провадженні у демократичній, правовій державі насправді досить обмежений.

Висновки. На особистісному рівні суб'єкта процесуальної когнітивної, інтерпретаційної, оцінно-мотиваційної, комунікаційної, рефлексивної діяльності відбувається конвергенція, актуалізується синергія об'єктивного та суб'єктивного, що має результатом формування внутрішнього переконання і прийняття на цій основі процесуальних рішень. Ми можемо наблизитися до об'єктивності, шляхом впровадження механізмів «приборкання» суб'єктивного «Я» та перевірки рішень. До таких механізмів можна віднести: (1) механізм звуження діапазону процедур, які потребують втручання суб'єкта; (2) механізм інституційної незалежності та чіткого визначення меж дискреції; (3) механізм впровадження системи «ваг і стримувань»; (4) механізм впровадження імперативу обґрунтованості та вмотивованості процесуальних рішень; (5) механізм верифікації отриманого результату; (6) механізм рефлексійної компетентності; (7) механізм підвищення правової культури та правосвідомості; (8) механізм юридичної відповідальності за вихід за межі дискреції. Докладному висвітленню змісту цих механізмів будуть присвячені наші наступні публікації.

Література

1. Басиста І. До питання встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. *Вісник Львівського університету*. 2015. Вип. 61. С. 417–422.
2. Нор В. Т. Істина у кримінальному судочинстві: ідея, догма права, реалізація. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2010. № 2. С. 1–14.
3. Рогатинська Н.З. Встановлення об'єктивної істини як мета доказування. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4. С. 268–271.
4. Ахтирська Н., Юденко Т. Формування внутрішнього переконання судді у справах, пов'язаних з торгівлею людьми. *Віче*. 2012. № 4. С. 2–4.
5. Бордюгов Л.Г. Внутрішнє переконання експерта (об'єктивні та суб'єктивні аспекти). *Форум права*. 2010. № 3. С. 13–18.
6. Вапнярчук В.В. Сутність внутрішнього переконання в кримінальному процесуальному доказуванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 31 (3). С. 78–81.
7. Дроздович Н.Л. Формування внутрішнього переконання судді у кримінальному процесі України: монографія. Київ: Науковий світ, 2013. 120 с.
8. Літвінова І.Ф. Внутрішнє переконання прокурора у механізмі прийняття кримінально-процесуальних рішень. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 201–206.
9. Марчак В.Я. Поняття та юридико-психологічні особливості формування внутрішнього переконання судді *Європейські перспективи*. 2013. № 5. С. 83–88.
10. Смоков С.М. Внутрішнє переконання слідчого і його роль при прийнятті процесуальних рішень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002.13 с.
11. Хопта С.Ф. Внутрішнє переконання судді як основа ухвалення правосудних рішень. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 397–400.
12. Черновський О.К., Скуляк І.А. Внутрішнє переконання судді. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2011. Вип. 15. С. 116–121.
13. Щур К.С. Роль внутрішнього переконання слідчого під час оцінки доказів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 71. С. 474–481.
14. Мірошниченко А. Суддівський розсуд, судова помилка та суддівське свавілля: погляд через призму юридичної відповідальності суддів. 59 с. URL: <https://www.academia.edu/43070667>
15. Торбас О.О. Розсуд у кримінальному процесі України. автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09; Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. 41 с.
16. Шевченко А.В. Суддівський розсуд і суддівське свавілля: межі дозволеного та відповідальність за їх порушення. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 3. С. 111–120.
17. Надибська О.Я. Аналіз об'єктивного та суб'єктивного в соціальній реальності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 3. С. 55–58.
18. Чурікова І. В. Всебічність, повнота й об'єктивність процесуальної діяльності слідчого. автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2009. 16 с.
19. Гмирко В.П. Об'єктивізм як технологічна засада способу доказування в кримінальному процесі.

Вісник Академії митної служби України. 2012. № 1. С. 104–111.

20. Прилуцький П. В. Проблема істини в теорії кримінального судочинства. *Вісник Запорізького державного університету*. 2004. № 2. С. 192–194.

21. Яновська О. Г. Роль суду в змагальному кримінальному судочинстві. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 87–91.

22. Шульгін С. О. Оцінка слідчим і прокурором доказів при прийнятті процесуальних рішень на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Науково-дослідний інститут публічного права; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ МВС України. Київ, 2021. 260 с.

23. Мирошниченко Ю. Про критерій істини в кримінальному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 206–210.

24. Козюбра М. І. Моделі (типи) юридичної аргументації. *Наукові записки НаУКМА*. 2013. Т. 144–145. С. 3–8.

25. Стеценко Ю. В. До поняття об'єктивності в судочинстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. Вип. 10-1(2). С. 118–120.

26. Павлишин А. Проблеми встановлення істини у кримінальних справах. *Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze*. 2011. № 2. С. 5–18.

27. Піх Ю. Матеріальна істина як мета та засада кримінального провадження федеративної республіки Німеччини. *Вісник Львівського університету*. 2019. Вип. 69. С. 161–172.

28. Гураленко Н. А. Істина у посткласичному вимірі: окремі аспекти суддівського пізнання. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародного конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.)*. Одеса: Фенікс, 2013. Т. 1. С. 18–19.

29. Меліхова Ю. А. Вплив культури мислення судді на якість його внутрішнього переконання. *Гілея*. 2018. Вип. 133. С. 146–148.

30. Герасименко Л. Поняття внутрішнього переконання слідчого. *Актуальні проблеми досудового розслідування*. 2015. С. 75–76. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/7151>.

31. Вапнярчук В. В. Сутність, зміст та механізм формування внутрішнього переконання як результату оцінки доказування. *Юрист України*. 2014. № 4. С. 103–110.

32. Щербанюк Д. В. Формування в судового експерта внутрішнього переконання про доцільність реалізації права на експертну ініціативу. *Правові новели*. 2018. № 4. С. 295–300.

33. Моїсєєв О. М. Внутрішнє переконання в структурі експертних технологій. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 105–112.

34. Kwiatkowska-Darul V., Wyjckiewicz J. Czy «niewinny nie musi się bać?» Rozważania na kanwie sprawy Brandona Mayfielda. *Kryminalistyka i nauki penalne wobec przestępczości*: księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi M. Owocowi. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2008. S. 333–342.

35. Дуфенюк О. М. Суб'єктивізм експерта у кримінальному провадженні. *Соціально-правові студії*.

2019. № 4. С. 74–81. DOI: 10.32518/2617-4162-2019-4-74-81.

36. Дуфенюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: порівняльне дослідження: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

37. Черновський О. К. Вплив попередньої судимості обвинуваченого на формування внутрішнього переконання судді. *Право.ua*. 2015. № 1. С. 96–99.

38. Черновський О. К. Вплив «Якірного ефекту» на формування внутрішнього переконання судді. *Наше право*. 2016. № 2. С. 78–80.

Анотація

Дуфенюк О. М. Полярність та конвергенція об'єктивності та суб'єктивності у кримінальному провадженні. – Стаття.

У науковій доктрині прийнято вважати, що об'єктивність передбачає таке знання, яке відповідає істині, дійсності. У рамках кримінального провадження це положення означає, що здобуте суб'єктом процесуальної діяльності знання відповідає фактичним обставинам події, яка трапилась. Та попри домінування впродовж достатньо тривалого часу визнання значущості засади об'єктивності у кримінальному провадженні, сьогодні дедалі частіше лунають голоси, які заперечують факт існування об'єктивної істини, а разом з цим й можливість досягнення об'єктивності, адже будь-яка діяльність суб'єкта обтяжена його суб'єктивізмом. Стаття презентує виклад міркувань щодо парадоксу полярності та конвергенції об'єктивності та суб'єктивності у контексті кримінального провадження. У першій частині дослідження аналізуються різні підходи до визначення кореляції у дихотомії «об'єктивність – суб'єктивність» у кримінальному провадженні; розглядається аргументація опонентів; стверджується, що онтологічна полярність об'єктивності та суб'єктивності очевидна, але разом з тим ці два компоненти конвергують у різних напрямках процесуальної діяльності (когнітивної, інтерпретаційної, оцінно-мотиваційної, комунікаційної, рефлексивної). У другій частині презентується проблематика бінарної (суб'єктивно-об'єктивної) сутності внутрішнього переконання. Теоретичні гіпотези підтверджують низкою експериментальних досліджень. У висновках наголошено, що ми можемо наближатися до об'єктивності та приборкувати суб'єктивізм шляхом впровадження наступних механізмів: 1) механізм звуження діапазону процедур, які потребують втручання суб'єкта; 2) механізм інституційної незалежності та чіткого визначення меж дискреції; 3) механізм впровадження системи «ваг і стримувань»; 4) механізм впровадження імперативу обґрунтованості та вмотивованості процесуальних рішень; 5) механізм верифікації отриманого результату; 6) механізм рефлексійної компетентності; 7) механізм підвищення правової культури та правосвідомості; 8) механізм юридичної відповідальності за вихід за межі дискреції.

Ключові слова: кримінальне провадження, об'єктивна істина, суб'єктивізм, процесуальне рішення, процесуальна діяльність, внутрішнє переконання.

Summary

Dufeniuk O. M. Polarity and convergence of objectivity and subjectivity in criminal proceedings. – Article.

In scientific doctrine, it is generally accepted that objectivity presupposes knowledge that corresponds to truth, reality. Within the framework of criminal proceedings, this provision means that the knowledge acquired by the subject of procedural activity corresponds to the actual circumstances of the criminal event that occurred. This understanding of the importance of the principle of objectivity in criminal proceedings dominated for a long time. However, today, more and more voices are heard denying the fact of the existence of objective truth, as well as the possibility of achieving objectivity, because any activity of the subject is burdened by his subjectivism. The article presents a statement of opinions regarding the paradox of polarity and the convergence of objectivity and subjectivity in the context of criminal proceedings. The first part of this paper analyzes various approaches to the correlation of components in the dichotomy “objectivity - subjectivity” in criminal proceedings. The arguments of the opponents are considered. It is

claimed that the ontological polarity of objectivity and subjectivity is obvious, but at the same time, these two components converge in different directions of procedural activity (cognitive, interpretive, evaluative and motivational, communicative, reflective). The second part presents the problem of the binary (subjective-objective) essence of inner conviction. A number of experimental studies confirms theoretical hypotheses. The conclusions emphasize that we can approach objectivity and reduce subjectivism by implementing the following mechanisms: 1) mechanism for narrowing the range of procedures that require the subject’s intervention; 2) mechanism of institutional independence and clear definition of the limits of discretion; 3) mechanism of implementation of the “balances and restraints” system; 4) mechanism for implementing the imperative of reasonableness and justification of procedural decisions; 5) mechanism of verification of the obtained result; 6) mechanism of reflective competence; 7) mechanism for increasing legal culture and legal awareness; 8) mechanism of legal responsibility for going beyond the limits of discretion.

Key words: criminal proceedings, objective truth, subjectivism, procedural decision, procedural activity, inner conviction.